

Uusi Juslenius-käännös

Daniel Juslenius: Suomen onnettomuus. De miseriis Fennorum. Suomentanut ja toimittanut Juhani Sarsila. Tampere 2004. 172 s.

■ Daniel Juslenius (1676–1752) on tullut tunnetuksi Suomea ja suomalaisuutta puolustavista kirjoituksistaan, erityisesti itse kirjoittamastaan harjoitusväitöskirjasta *Aboa vetus et nova* (Vanha ja uusi Turku). Juslenius laati myös suomi–ruotsi–latina-sanakirjan, *Suomalaisen sana-lugun coetus*. Hänen jo vuonna 1703 ilmestynyt maisteriväitöskirjansa *Vindiciae fennorum* on tullut paremmin nyky-yleisön tietoisuuteen kymmenisen vuotta sitten, jolloin dosentti Juhani Sarsila julkaisi siitä suomenoksen.

Juhani Sarsila on asialla myös uuden Juslenius-suomennoksen ilmestyessä. Tällä kertaa kyse on maanpaossa olleen Jusleniuksen vuonna 1715 Västeråsin kymnaasissa pitämästä puheesta *De miseriis Fennorum* (suomalaisten onnettomuus, Sarsila tosin kääntää teoksen jostain syystä Suomen onnettomuudeksi), jossa tekijä kuvaa suomalaisten ja koko Suomen surkeaa kohtaloa ison vihan myllerryksessä. Kirjoittaja on ahdistunut kotimaansa kohtalosta eikä omien sanojensa mukaan sen vuoksi kykene korkealentoisiin retoriisiin ilmauksiin. Hän arvostaa

turvapaikkaansa Västeråsissa ja sieltä saamaansa elantoa, mutta kaipaavasti Suomeen. Kyseisellä hetkellä paluu on kuitenkin mahdotonta. Vihollinen on maassa ja tekee tuhojaan kaikilla elämänalueilla. Uhattuna ovat niin itse isänmaa kuin sen asukkaat, uskonto ja elinkeinot. Puheeseen sisältyy laaja kuvaus venäläisten suomalaisiin käyttämistä kidutuskeinoista ja erilaisista väkivallanteoista raiskauksineen, pakkokäännetyksineen ja ryöstelyineen. Juslenius korostaa, että Suomi on tehnyt sotaponnistusten eteen kaiken voitavansa ja enemmänkin, enemmän kuin kukaan kohtuudella olisi voinut siltä odottaa.

Latinankielisen alkutekstin ja kommentoidun suomenkielisen käännöksen lisäksi Sarsilan julkaisuun sisältyvät hänen kirjoittamansa laaja johdanto Jusleniuksen elämänvaiheista siihen asti, jolloin tämä piti puheensa Västeråsin kymnaasissa, epilogi Jusleniuksen myöhemmistä vaiheista ja liitteinä viisi puheen mukana kulkenutta, alun perin ruotsinkielistä kirjettä, jotka Harry Lönnroth on tätä julkaisua varten suomentanut.

Kommentaarissaan Sarsila toteaa Jusleniuksen puheen, kuten tämän muidenkin tekstien, seuraavan barokin ihannetta – siihen sisältyy liioittelua, tekstuaalisia yliheittoja ja vahvaa dramatiikkaa ja visuaalisointia. Samaa voisi sanoa Sarsilan johdannosta ja epilogista. Kenties hän on pyrkinytkin yhdenmukaistamaan oman tekstinsä Jusleniuksen tyyliin kanssa. Johdanto ja epilogi ovat esseemäisiä, kielenkäytöl-

tään ja monilta ilmaisuiltaan jopa pakinamaisia (”sooloilu”, ”tuli turpiin” jne.). Fennofiliaan viitaten hän jakelee Pro Finlandia -mitaleita milloinkin kellekin 1700-luvun suomenmieliselle vaikuttajalle. Lieneekö ruotsinmaalaisista Gezeliuksista käytetty kansallinen, suomalaistettu Juhana-etunimikin viittaus aiheen fennofiliaan vai tahaton lipsahdus. Danielia ei ole kuitenkaan suomennettu Taneliksi eikä muita Johannesia Juhanoiksi tai Janneiksi. Pakina on aivan kelvollinen kirjallinen laji, mutta sen kohdalla, lähdeviitteettömässä tekstissä, historiantutkija jää kaipaamaan tietoa siitä, mitkä esitetyistä tiedoista ja tulkinnoista pohjautuvat lähteisiin, mitkä taas kirjoittajan lennokkaaseen ajatuksenjuoksuun. Koska tietomme 1600–1700-luvun historiasta ovat kaikesta huolimatta valitettavan vähäiset, jokainen uusi, ennen kuulematon yksityiskohta herättää näet uteliaisuuden.

Kirkkohistoriallisesti Sarsilan teksti ei ole kovin vakuuttava ja antaa jopa harhaanjohtavaa tietoa. Upsalan kokouksen (1593) jälkeen, jolloin luterilaisuudesta tuli Ruotsin valtakunnan virallinen tunnustus, Kuninkaallinen Majesteetti ei voinut olla Jusleniukselle katolisen pyhimyksen vastine. Vaikka kyseessä olisikin kieliokuva, se on anakronistinen. Sitä paitsi oppisääty ylipäättään nojautui kuninkaaseen säätäytelussa aatelia vastaan. Juslenius ei siis ollut säädysään jyrkin monarkisti. Jusleniuksen viittauksen ateisteihin ja pietisteihin Sarsila tulkitsee kommentaarissaan tarkoittavan järkeä ja mystiikkaa. En osaa

sanoa, voidaanko ateismi ja järki rinnastaa, mutta pietismiä ja mystiikkaa ei ainakaan voi pitää yhteismitallisina. Pietismiin sisältyi myös mystiikkaa, mutta niin sisältyi myös ortodoksiaan eikä mystiikka suinkaan ollut ensisijainen syy, jonka vuoksi luterilainen ortodoksia karsasti pietismiä. Lie-neekö ajatuksen taustalla jo vanhentunut idea ”kuolleesta ortodoksiasta”?

Ortodoksisen kirkon jäsenistä käytettiin meillä vanhassa tutkimuksessa nimitystä kreikkalaiskatolinen, mutta nykyään se on korvattu ortodoksilla – kreikkalaiskatolisuus kun viittaa tavallisesti uniaatteihin. Se, että Juslenius ei lämpene ortodoksisten pyhimysten kunnioittamiselle, ei ole ihme, vaikka Sarsila tätä menettelyä arvostelee kommentaarissaan. Stolbovan rauhassa 1617 Ruotsin valtakuntaan jääneitä ortodokseja koski uskonnonvapaus, mutta näidenkään ei ollut lupa levittää uskontoaan luterilaisten keskuuteen. Jusleniuksen ”epäekumeeniset” ilmaukset ortodoksien perversseistä jumalanpalveluksista ja kauhistelu Nikolauksen, Simeonin ja Antoniuksen kumartamisesta tulevat ymmärrettäväksi tästä käsin. Olivathan väärää tunnustusta levittävät vielä kaiken lisäksi muutakin tuhoa aiheuttaneita vihollisia. Todennäköisesti hän ei puheessaan tässä tai muissakaan kohdin pyrkinyt erityisesti objektiivisuuteen.

Objektiivisia eivät ole myöskään Jusleniuksen selkäpiitä karmivat kuvaukset venäläisten kidutuskeinoista. Kuten Sarsila kommentaarissaan toteaa, ison vihan kauhuista on säilynyt

runsaasti aikalaismateriaalia, mutta myös paljon perimätietoa. Itse asiassa Jusleniuksen kuitenkin melko lyhyet, vaikkakin tyrmistyneet maininnat, ovat ison vihan aikaista venäläisten toiminnan kuvauksessa vain jäävuoren huippu. Tuoreessa Kustaa H. J. Vilkkunan teoksessa *Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta* lukija törmää valtavaan määrään Jusleniukseltakin tuttuja kuvauksia raiskauksista, seivästyksistä, ihmisten paistamisesta ja lukemattomista muista kidutuskeinoista. Epäilemättä kertomuksilla on taustallaan joukko todellisiin historiallisiin tapahtumiin pohjautuvia tarinoita. Kuinka paljon kertomukset ovat eri tavoin muuttuneet: värittyneet, paisuneet ja lisääntyneet, on vaikea sanoa. Pakostakin niitä joudutaan tarkastelemaan myytinmuodostuksen ja muuttuvan kansanperinteen näkökulmista.

On hyvä, että *Suomen onnettomuus. De miseriis Fennorum* on nyt saatu Juhani Sarsilan suomennostyön ansiosta laajemman lukijakunnan tietoisuuteen. Se täydentää omalta osaltaan tähänastista Jusleniuskuvaa. Jokaista hanketta, joka tähtää Suomen 1600- ja 1700-luvun latinankielisen kirjallisuuden julkaisemiseen ”kansankielellä”, on tervehdittävä ilolla!

Tuija Laine